

อาริสโตเติล: การเลือกตั้งกับความเป็นประชาธิปไตย (ตอนที่สอง) **

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร*

เดสตู เทรซี กับทฤษฎีการปกครองแบบตัวแทน

เมื่อนักรัฐศาสตร์กระแสหลักชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งแห่งศตวรรษที่ยี่สิบอย่างศาสตราจารย์โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl) หันไปมองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในช่วงศตวรรษที่สิบแปดในยุโรป ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงจากระบบโบราณ (ancient regime) มาสู่ระบอบการปกครองสมัยใหม่ เขาได้กล่าวยกย่องนักคิดชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งที่มีชื่อว่า เดสตู เทรซี (Destutt de Tracy) ในฐานะที่เป็นผู้ทำให้ประชาธิปไตยเปลี่ยนโฉมหน้าจากรูปแบบการปกครองโบราณที่ใช้ได้เฉพาะกับนครรัฐหรือชุมชนเล็กๆ ไปสู่ประชาธิปไตยสำหรับรัฐชาติ¹ โฉมหน้าใหม่ของประชาธิปไตยที่เวลานี้คือ “การปกครองแบบตัวแทน (representative government)” ซึ่งถือเป็น “สิ่งประดิษฐ์ใหม่ซึ่งยังไม่มีใครรู้จัก” ในสมัยนั้น² แต่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีในนามของ “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (representative democracy) ในปัจจุบัน

ในวงการรัฐศาสตร์ไทย กล่าวได้ว่า เดสตู เทรซี ในฐานะนักคิดทฤษฎี “การปกครองแบบตัวแทน” ไม่เป็นที่รู้จักเท่าไรนัก เมื่อเทียบกับเดสตู เทรซีในฐานะผู้ให้กำเนิดคำว่า “อุดมการณ์” (ideology) เราจะพบการอ้างอิงถึงเทรซีของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ทั้งไทย

** ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ.ดร. อรทัย ก๊กผล บรรณธิการวารสารสถาบันพระปกเกล้า ที่กรุณาขยายเวลาในการรับต้นฉบับ ตลอดจนกระตุ้นเตือนและให้แรงจูงใจในการเขียนบทความให้วารสารพระปกเกล้าเสมอมา และขอขอบคุณ คุณศิริโรจน์ คล้ามไพบูลย์ นักวิชาการอิสระที่กำลังศึกษารัฐศาสตร์ระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยฮาวายอี-มานัว ที่ช่วยเป็นธุระจัดซื้อหนังสือ A Commentary of Montesquieu's Spirit of the Laws ของ Antoine Louis Claude Destutt de Tracy ที่เข้าข่ายเป็นหนังสือหายากเล่มหนึ่ง ถ้าขาดซึ่งหนังสือเล่มนี้แล้ว การเขียนบทความนี้ก็คงจะสำเร็จได้ด้วยความยากลำบากโดยต้องอาศัยการอ้างอิงตัวบทของเทรซีผ่านทางอินเทอร์เน็ตเท่านั้น

* หัวหน้าภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Robert A. Dahl and Edward R. Tufte, *Size and Democracy*, (Stanford: Stanford University Press: 1973), pp. 7-9.

² Dahl and Tufte, *Size and Democracy*, *ibid.*, p. 9.

และเทศที่ศึกษาและเขียนตำราเกี่ยวกับอุดมการณ์ความคิดทางการเมือง³ แต่ยังไม่มึนักวิชาการไทยกล่าวถึงเขาในสถานะที่เกี่ยวข้องกับการปกครองแบบตัวแทนหรือรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบตัวแทน ขณะเดียวกัน เรื่องราวหรือประวัติของเขาก็กยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าไรนัก ดังนั้น ก่อนที่จะไปสู่ความคิดทางการเมืองของเขา จะขอแนะนำประวัติของเขาพอสังเขป

I

ประวัติชีวิตของเดสตู เทรซี: นักทฤษฎีการปกครองแบบตัวแทน

เดสตู เดอ เทรซี มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1754-1836 เขาเกิดที่ปารีส วันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 1754 เทรซีเป็นหนึ่งในกลุ่มนักคิดนักปณญานที่รู้จักกันในนามของ “philosophes” ซึ่งถือเป็นกลุ่มปัญญาชนนักคิดฝรั่งเศสในช่วงกลางศตวรรษที่สิบแปด โดยมีผลงานที่ได้รับความนิยมสนใจอย่างยิ่งในช่วง ค.ศ. 1748-1751 ซึ่งถือเป็นพล้งส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อพัฒนาการทางภูมิปัญญาความคิดของยุโรป (the European Enlightenment) โดยรวม

กลุ่ม “philosophes” นอกจากจะหมายถึง “ผู้รักในปัญญา” อันเป็นความหมายตามตัวอักษรแล้ว แต่ “ผู้รักในปัญญา” หรือ “philosophes” ของฝรั่งเศสในช่วงกลางศตวรรษที่สิบแปดย่อมแตกต่างไปจาก “ผู้รักในปัญญา” หรือ “philosopher” ในกรีกโบราณยุคโสกราตีส-เพลโต เพราะปัญญาคามรู้ที่ทั้งสองรักและถวิลหานั้นมีความแตกต่างกัน ด้วย “philosopher” คือตัวแทนของ “ภูมิปัญญาโบราณ” ส่วน “philosophes” เป็นตัวแทนของ “ภูมิปัญญาสมัยใหม่”⁴

พิจารณาจากภายนอกจะเห็นได้ว่า “philosophes” เป็นกลุ่มที่หลากหลายผสมผสานด้วยผู้คนที่มีความสนใจในสาขาวิชาความรู้ในแนวต่างๆ ถ้าเปรียบกับองค์ความรู้ปัจจุบัน ก็น่าจะได้แก่วิทยาศาสตร์ กณศาสตร์ วรรณกรรม ปรัชญา และสังคมวิทยา เป็นต้น แม้ว่าจะมีความสนใจที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่เป็นหลักการหรือแก่นความคิดที่ยึดถือร่วมกันสำหรับความเป็นชาว “philosophes” คือ การมุ่งตั้งข้อกังขาสงสัยอย่างหนักแน่นจริงจังในความเป็นไปได้ของความสมบูรณ์แบบของมนุษย์ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะจัดระบบความคิดที่ผิดพลาด

³ ตัวอย่างเช่น George Larrain, *The Concept of Ideology*, (London: Hutchinson:1979) และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *อุดมการณ์ทางการเมือง*, (กรุงเทพฯ: นครหลวง: 2517; กรุงเทพฯ: บรรณกิจ: 2523), เป็นต้น

⁴ ดู R.J. White, *The Anti-philosophers: A Study of the Philosophes in Eighteenth-Century France*, (London: Macmillan: 1970).

(เช่น ความเชื่อทางศาสนา) และการมุ่งมั่นที่จะสร้างความเป็นระบบให้กับองค์ความรู้ที่ดำรงอยู่อย่างแตกต่างหลากหลาย (systematizing the various intellectual disciplines) ⁵

นอกจากนี้ หลักการความคิดที่เป็นหัวใจสำคัญของกลุ่ม “philosophes” คือ ความเชื่อมั่นในความก้าวหน้า (progress) ในพัฒนาการประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ โดยเชื่อว่า จากการค้นพบองค์ความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural sciences) หรือศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ (human sciences) จะทำให้มนุษย์สามารถควบคุมธรรมชาติ (natural world) ได้ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์อันยิ่งใหญ่สำหรับมนุษย์และความสามารถในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งความเชื่อในความก้าวหน้าที่พัฒนาอย่างมีเหตุผลและมีทิศทางตามเจตนารมณ์ของมนุษย์ (rational and intentional progress) ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของพวกเขา “philosophes” ที่มุ่งรณรงค์ค้นหาความรู้และศิลปวิทยาการสมัยใหม่เพื่อนำมนุษย์ไปสู่สภาวะที่หลุดออกจากอิทธิพล และไปสู่การมีความสามารถในการใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติ (tolerance) และปลอดจากความขัดแย้งอันเกิดจากความเชื่อในไสยศาสตร์และศาสนาที่งมงายปราศจากซึ่งเหตุผล

พวก “philosophes” เชื่อว่า ศาสนาควรเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผล และควรส่งผลให้เกิดการกระทำอันมีศีลธรรมสูงสุด การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสังคมต้องสามารถกระทำได้อย่างอิสระเสรีและแยกขาดออกจากศาสนาอย่างสิ้นเชิง ซึ่งพวก “philosophes” เรียกมุมมองทางศาสนาที่ว่านี้ของพวกเขว่า “Deism” จากจุดยืนดังกล่าวนี้ เชื่อมต่อไปสู่การมุ่งบริหารจัดการใช้ความรุนแรงป่าเถื่อนโหดร้ายของมนุษย์โดยเน้นไปที่การใช้โครงสร้างการปกครองและการพัฒนาทางสังคมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และประเด็นเกี่ยวกับการใช้โครงสร้างการปกครองที่พัฒนาจากองค์ความรู้สมัยใหม่ของพวก “philosophes” นี้เองที่เราควรให้ความสนใจอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ในฐานะที่เป็นหนึ่งในกลุ่มดังกล่าว ได้นำเสนอทฤษฎีรูปแบบการปกครองแบบตัวแทน (representative government) ในฐานะที่เป็นวิถีทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาทางสังคมการเมือง

ถ้าพิจารณาหลักการสำคัญที่กล่าวไปของพวก “philosophes” ภายใต้บริบทของวิวาทะระหว่างผู้ที่นิยมภูมิปัญญาโบราณและผู้ที่ยินยอมภูมิปัญญาสมัยใหม่ (the Quarrell between the Ancients and the Moderns) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาความคิด (intellectual history context) ของยุโรป ⁶ จะเห็นได้ว่าพวก “philosophes” จัดอยู่ในพวกที่นิยม

⁵ R.J. White, *The Anti-philosophers.*, *ibid.* และ *The European Enlightenment: The Philosophes*, <http://www.wsu.edu/~dee/ENLIGHT/PHIL.HTM>

⁶ Tilo Schabert, “Modernity and History I: What is Modernity?” in *The Promise of History: Essays in Political Philosophy* edited by Athanasios Moulakis, (Berlin: Walter de Gruyter: 1986), pp. 9-21.

ภูมิปัญญาสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวคิดที่เชื่อมั่นในองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และปฏิเสธความเชื่อในความชอบธรรมและความสมบูรณ์แบบของภูมิปัญญาโบราณที่เกิดขึ้นและสืบทอดมาจากภูมิปัญญากรีกและโรมันโบราณ พวกที่นิยมภูมิปัญญาสมัยใหม่ (the Moderns) นี้เชื่อมั่นว่า ศิลปะวิทยาการสมัยใหม่จะนำพาประวัติศาสตร์มนุษยชาติให้ก้าวหน้าอย่างไม่มีการสิ้นสุด (infinite progress) ⁷

ขณะเดียวกัน การแผ่ขยายองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรปไปสู่ดินแดนส่วนอื่นของโลก จะนำพาให้มนุษย์ในที่ต่างๆ หลุดพ้นจากความคิดความเชื่อที่ไร้เหตุผลที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างๆ และเมื่อมนุษย์ในที่ต่างๆ ต่างมีระบบคิดที่มีเหตุผลร่วมกันแล้ว ก็จะมีบังเกิดสภาวะที่เรียกว่า “มนุษย์สากล” (the Universal Man) และจากนั้นก็จะมีบังเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์สากล” (the Universal History) ที่พัฒนาการของสังคมมนุษย์ทุกหนทุกแห่งจะถูกรวมเข้ากันหากันในเส้นทางแห่งความก้าวหน้าที่เป็นสากลเหมือนกัน จะต่างกันตรงที่ความรวดเร็วหรือความล่าช้าของการพัฒนาเท่านั้น แต่ทุกหนทุกแห่งต่างพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ⁸ และจากความเชื่อดังกล่าวนี้นำไปสู่การแผ่กระจายขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรปไปสู่ดินแดนส่วนต่างๆ ของโลก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกที่เราจักและเข้าใจในนามของ “การทำให้เป็นสมัยใหม่หรือการเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่” หรือ “modernization” นั่นเอง ⁹

นอกจากเป็นสมาชิกในกลุ่ม “philosophes” แล้ว เทรซียังเป็นหนึ่งในคณะผู้ก่อตั้งกลุ่มที่เรียกว่าสาธารณรัฐเสรีคลาสสิก หรือที่รู้จักกันในนามของ “the Ideologue” เทรซียังได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติหลายครั้งในเงื่อนไขทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย เขามีบทบาทในทางการเมืองในช่วงต่างๆ ทั้งสมัยแห่งการปฏิวัติและการฟื้นฟู และยังเป็นนักเขียนที่ทรงอิทธิพล ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นชนชั้นสูง แต่ในช่วงที่มีประชุมสภาทั่วไป (the Estates General) ในปี ค.ศ. 1789 เทรซียินดีที่จะลดฐานะอันดรอของเขามา ต่อมา เขาได้รับเลือกเป็นสมาชิกในสภาเลือกตั้ง (the Constituent Assembly) และปฏิบัติหน้าที่ในกองทัพในปี ค.ศ. 1792 ภายใต้การบังคับบัญชาของมาคี ลาฟาแยต (Marquis de Lafayette)

ในช่วงยุคแห่งความน่าสะพึงกลัว (the Reign of Terror) เขาถูกจำคุก แต่รอดการถูกประหารชีวิตได้จากการถูกโรเบสปีแยร์ (Robespierre) ทำร้ายเขาเสียก่อนในขณะที่กำลังจะทำการประหาร ในช่วงที่เขาอยู่ในคุกนี้เองที่เขาได้อ่านงานของคองดิลแลค (Condillac) และล็อก (Locke) และเริ่มต้นค้นคว้าในเรื่องทฤษฎีอุดมการณ์ของเขา (theory of ideologie) เขาได้เป็น

⁷ Tilo Schabert, ibid.

⁸ Tilo Schabert, ibid.

⁹ ขณะเดียวกัน “modernization” ยังถูกเรียกในชื่อต่างๆ อาทิ “westernization” “colonialism” “imperialism” ขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดยืนทางการเมืองที่ต่างกันไป

สมาชิกของสถาบันแห่งชาติ (the Institut National) ในปี ค.ศ. 1796 และศึกษาวิเคราะห์เรื่อง อารมณ์รับรู้และความคิด (the Section of the Analysis and Ideas) ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและ การเมือง (the Class of Moral and Political Sciences) ซึ่งต่อมาได้ถูกต่อต้านขัดขวางโดยนโปเลียนในปี ค.ศ. 1803 ต่อมาเขาได้รับการแต่งตั้งดูแลสถาบันวิทยาการแห่งฝรั่งเศส (the French Academy) ใน ค.ศ. 1808

ในช่วงที่เขาเป็นผู้อำนวยการสถาบันดังกล่าวนี้ เทรซีกระตือรือร้นในเรื่องการปฏิรูป การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างระบบการศึกษาแห่งชาติขึ้นมา การมีสมาชิกภาพของ สภาสูง (the Senate) ในช่วงหลายสมัย ทำให้เขามีโอกาสเต็มที่ที่จะแสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วย ในทางอุดมการณ์ (ideological) ต่อระบอบอันเป็นปฏิปักษ์ต่อเสรีภาพของนโปเลียน ซึ่งอุดมการณ์ ในความหมายของเตรซีคือ “ศาสตร์แห่งความคิด” ที่ผ่านการวิเคราะห์ในทางวิชาการที่เป็นระบบ มาอย่างดีแล้ว ไม่ใช่เป็นเพียงอคติหรือความคิดเห็นธรรมดา ซึ่งการรณรงค์ต่อสู้ของเขาได้สู่ จุดสูงสุดในปี ค.ศ. 1814 โดยเขาเรียกร้องให้ปลดนโปเลียนออกจากความเป็นจักรพรรดิ

ผลพวงของความคิดทางการเมืองของเตรซีมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะผลงานของเขา เรื่อง *A Commentary and Review of Montesquieu's Spirit of Laws* (1811) ได้รับการชื่นชม ยกย่องจาก ทอมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) ผู้ซึ่งแปลและตีพิมพ์งานชิ้นนี้ในอเมริกา ในขณะที่นโปเลียนห้ามตีพิมพ์ในฝรั่งเศส เทรซีวิจารณ์การปกป้องระบอบกษัตริย์หรือราชาธิปไตย ของมองเตสกีเยอ และเขาสันนิษฐานการปกครองแบบสาธารณรัฐในแบบของอเมริกัน ซึ่งดำเนินไป ในบริบทของระเบียบทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (a laissez-faire economic order) นอกจากนั้น ผลงานเรื่อง *Elements of Ideology* (1801-1815) ถือเป็นงานชิ้นสำคัญที่สุดของเขา โดยเฉพาะ เล่มที่สี่ ซึ่งปรากฏใน ค.ศ. 1815 นำเสนอเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้รับการแปลและตีพิมพ์ โดยเจฟเฟอร์สันเช่นกันในปี ค.ศ. 1817 *Elements of Ideology* ได้รับการแปลแพร่หลายอย่าง รวดเร็วเป็นภาษาต่างๆ ในยุโรป และมีอิทธิพลต่อคนรุ่นใหม่ในยุโรป โดยเฉพาะคนอิตาลีเดียนรุ่นใหม่ พวกเสรีนิยมในฝรั่งเศส (Carbonari) สเปนและรัสเซีย (Decembrists) ในรัสเซีย ซึ่งเข้าไปมีส่วนร่วม ในการปฏิวัติ ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1820

II

ฐานปรัชญาความคิดแบบสมัยใหม่ (modern) ของเตรซี

จากประวัติของเตรซีที่กล่าวไปข้างต้นทำให้เราทราบว่า แนวความคิดในเรื่องการเมืองและ การปกครองของเตรซีปรากฏรวมอยู่ในงานเขียนที่ชื่อว่า *A Commentary and Review of Montesquieu's Spirit of Laws* (“ความเห็นและข้อวิจารณ์ต่อหนังสือจิตวิญญาณแห่งกฎหมาย

ของมองเตสกีเออ)”¹⁰ ซึ่งเป็นงานเขียนทางทฤษฎีการปกครองที่มีอิทธิพลสำคัญยิ่งถึงขนาดที่โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) หนึ่งในบิดาผู้สร้างชาติอเมริกัน (the Founding Fathers) ชื่นชมยกย่องและแปลงานเขียนดังกล่าวของเทรซีจากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนอเมริกันในปี ค.ศ. 1811¹¹

ในข้อสังเกตเบื้องต้น (preliminary observations) เทรซีได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของเขาในการเขียน “Commentary.” ว่าต้องการสำรวจตรวจสอบและสะท้อนถึงประเด็นแต่ละประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ประเด็นสำคัญยิ่งที่วาทนี้ก็คือ ประเด็นที่ว่าด้วยการเมืองและรูปแบบและโครงสร้างทางการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาเห็นว่ามีมีความสำคัญอย่างยิ่งในองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ และองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์นี้เองที่จะเป็นหนทางที่นำพาสังคมมนุษย์ให้รอดพ้นจากการใช้กำลังความรุนแรงไปสู่การมีชีวิตอย่างสันติสุขได้¹² โดยเขาศึกษาต่อจากงานเขียน “The Spirit of Laws” ของมองเตสกีเออ ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาประเด็นสำคัญดังที่กล่าวไปแล้ว

แต่กระนั้น ถึงแม้ว่างานของมองเตสกีเออจะเป็นงานที่ดี แต่ก็ยังไม่ถือได้ว่าเป็นที่สุดปลายของเขา เพราะยังมีข้อผิดพลาดขัดแย้งและไม่ลงรอยสอดคล้องกันในเรื่องหาและเหตุผล¹³ เทรซีจึงมุ่งที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาก่อร่างสร้างความคิดความเห็น (opinions) จากความคิดเห็นของมองเตสกีเออที่จะเป็นงานที่มาจากการศึกษาค้นคว้าที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในขณะนั้น ไปสู่องค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ (social sciences) ของเขาเองขึ้นมา โดยหวังให้ได้ข้อสรุปที่แน่นอนและชัดเจนในการศึกษาการเมืองการปกครองและสังคม เพราะเขาเชื่อว่า การรวบรวมวิเคราะห์ความคิดเห็นต่างๆรวมกับประสบการณ์ที่มีอยู่จะนำมาซึ่งอธิบายได้ว่าด้วยเรื่อง

¹⁰ ซึ่งต่อไปนี้ ขอใช้โดยย่อว่า “A Commentary.”

¹¹ Antoine Louis Claude Destutt de Tracy, *A Commentary of Montesquieu's Spirit of Laws* prepared for press from *The Original Manuscript*, in the hands of the publishers, translated by Thomas Jefferson, (New York: Burt Franklin: 1811, reprinted 1969). นอกจากหนังสือเล่มนี้ โทมัส เจฟเฟอร์สันยังแปลงานของเทรซีที่ชื่อ *A Treatise on Political Economy* อีกด้วยในปี ค.ศ. 1817 ดู *A Treatise on Political Economy to which is prefixed A Supplement to a preceding work on the Understanding, Or Elements of Ideology; with an Analytical Table, and An Introduction on the Faculty of the Will.* By the Count Destutt Tracy, member of the senate and institute of France, and of the American philosophical society, translated from the unpublished French original, Georgetown, D.C., published by Joseph Milligan, 1817, W.A. Ringd & Co. Printers.

¹² Destutt de Tracy, *A Commentary*, “Preliminary Observations,” pp. 1, 4.

¹³ Destutt de Tracy, *A Commentary*, “Preliminary Observations,” p. 1.

การเมืองหรือสังคมศาสตร์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์กว่าที่ผ่านมา และความรู้ดังกล่าวจะมีคุณค่า หากมันเป็นสิ่งที่เป็นธรรมและได้รับการนำไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างรอบรู้และเข้าใจอย่างดี¹⁴

เห็นได้ว่า ฐานปรัชญาความคิดในเรื่องการหาความรู้และศาสตร์ของเทรซีน้อยอยู่ในแนวของพวกที่นิยมภูมิปัญญาสมัยใหม่อย่างเห็นได้ชัด ที่เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับพัฒนาการและความก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติ เขาเน้นไปที่การใช้คำว่า “ความคิดเห็น” (opinions) เพื่อเปิดทางให้มีการแก้ไขปรับปรุงต่อไปในอนาคต มากกว่าที่จะปิดประตูตายโดยอ้างว่า สิ่งที่เขาค้นพบนั้นเป็นความรู้ที่แท้จริงสมบูรณ์หนึ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้เหมือนที่พวกที่นิยมในภูมิปัญญาโบราณเชื่อ เขามองความรู้ในงานของมอเตสกีเออว่าเป็นความคิดความเห็นที่ดีที่สุดเท่าที่มีตามเงื่อนไขของมอเตสกีเออ แต่เมื่อมันตกมาถึงมือของเขาภายใต้เงื่อนไขบริบทประสพ การณ์ที่พัฒนาก้าวหน้าไป เขาก็พบข้อผิดพลาดที่ควรแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าที่ผ่านมา แต่กระนั้น ความรู้ที่เขานำเสนอนั้นก็เป็นเพียงข้อสรุปที่ดีที่สุดภายใต้เงื่อนไขที่เป็นอยู่ของเขา ซึ่งเราอาจจะได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ได้หากเงื่อนไขมันเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปในอนาคต และเขาก็มองงานของเขาในลักษณะเดียวกันกับที่เขามองงานของมอเตสกีเออด้วย ดังที่เขาได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

“ถ้าโชคอำนวยให้กับความพยายามของข้าพเจ้า คงจะมีนักเขียนในอนาคตข้างหน้าสักคนที่จะได้รับประโยชน์จากงานชิ้นนี้ ซึ่งเป็นข้อเขียน (treatise) ที่ว่าด้วยหลักการที่แท้จริงแห่งกฎหมายที่สมบูรณ์กว่างานอื่นๆที่ผ่านมา และด้วยเงื่อนไขดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าคิดว่า ศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวงจะต้องดำเนินต่อไป งานแต่ละชิ้นเริ่มขึ้นด้วยความคิดความเห็นที่น่าเชื่อถือที่สุดเท่าที่มีมา และก้าวหน้ารับแสงสว่างใหม่ที่ทอดมาจากประสบการณ์และการสืบค้น นี่คือการยึดถือตามหลักการของคอนดิลแลค (Condillac) อย่างแท้จริง...นั่นคือ....**ก้าวต่อไปอย่างเคร่งครัดจากที่รู้ไปสู่ที่ไม่รู้** (proceeding rigorously from the known to the unknown)

ข้าพเจ้าไม่มีความทะเยอทะยานอื่นใดไปกว่านี้ อีกทั้งเงื่อนไขของข้าพเจ้าก็ไม่ได้อำนวยให้มีได้มากกว่านี้ นอกไปจากการมีส่วนร่วมในความพยายามเพื่อความก้าวหน้าของสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อชีวิตที่มีความสุขของมนุษย์ และเป็นศาสตร์ที่สำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่สุดท้ายในการบรรลุถึงความสมบูรณ์แบบ (perfection) เพราะมันเป็นผลผลิตและเป็นผลพวงของ

¹⁴ Desttut de Tracy, A Commentary, “Preliminary Observations,” p. 3-4.

หลักการการ “ก้าวต่อไปอย่างเคร่งครัด จากที่รู้ไปสู่ที่ไม่รู้ (*proceeding rigorously from the known to the unknown*)” ของคองดิลแลกที่เทรซียึดถืออย่างจริงจังนั้น อีกนัยหนึ่งก็คือฐานทางญาณวิทยา (epistemology) ที่เชื่อมโยงเข้ากับปรัชญาประวัติศาสตร์ (philosophy of history) ของเขา หรือรวมถึงของกลุ่ม “philosophes” ซึ่งจัดอยู่ภายใต้กระแสความเคลื่อนไหว (movement) ของพวกนิยมภูมิปัญญาสมัยใหม่ (the Moderns) ที่เกิดขึ้นกว้างขวางทั่วไปในยุโรป หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า สรรพสิ่งต่างๆย่อมเปลี่ยนแปลง และองค์ความรู้ก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ประวัติศาสตร์มนุษยชาติย่อมเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมเป็นองค์ความรู้ที่ก้าวหน้าสมบูรณ์กว่าที่เคยมีอยู่ เทรซีเชื่อว่า ภายใต้บริบทของเขา ความรู้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่เขาได้มานั้น ถือเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่เงื่อนไขของเขาและความสามารถของเขาจะอำนวยให้ และแน่นอนว่า เมื่อเวลาผ่านไป สิ่งที่เขาคิดว่าเขารู้ และความรู้ที่เขาคิดว่าเป็นความรู้ที่พอเพียง ก็จะกลายเป็นเพียงความไม่รู้ได้ เมื่อมนุษยชาติได้ก้าวเดินต่อไปในเส้นทางที่ไม่เคยมีผู้ใดย่างมาก่อน นั่นคือ เส้นทางแห่งประวัติศาสตร์มนุษยชาติที่พัฒนาก้าวหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

III

การพิจารณาจัดประเภทรูปแบบการปกครอง: หนึ่งในบิดาของรัฐธรรมนูญและทฤษฎีการปกครองสมัยใหม่

ในหนังสือ A Commentary. เทรซีได้จัดลำดับบทต่างๆตามที่มองเตสกีเออได้วางไว้ เพื่อความสะดวกสำหรับผู้อ่านในการติดตามตรวจสอบเปรียบเทียบสิ่งที่มองเตสกีเออได้เขียนไว้กับข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะใหม่ของเตรซี สำหรับประเด็นเรื่องการปกครองรูปแบบใหม่หรือ “การปกครองแบบตัวแทน” เทรซีมิได้อธิบายแยกเป็นหัวข้อหรือบทที่พิเศษต่างหากจากบทอื่นๆ แต่เขาได้เขียนถึงการปกครองแบบตัวแทนควบคู่ไปกับการอธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการปกครองอื่นๆในบทต่างๆ โดยเฉพาะในสิบสองบทแรกของเล่มที่หนึ่ง (the twelve first Books)

จากการพิจารณาวิธีการนำเสนอและอธิบายถึงรูปแบบการปกครองต่างๆที่ดำรงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงในศตวรรษที่สิบแปด เราพบว่า ตามความคิดของเตรซี มองเตสกีเออยังคงตกอยู่ในอิทธิพลความคิดทางการเมืองการปกครองกรีกโบราณที่เริ่มต้นตั้งแต่เพลโต-อาริสโตเติล และสืบ

¹⁵ Destitut de Tracy, A Commentary, “Preliminary Observations,” opcit., p. 4.

सानผ่านซีเซโร (Cicero) ในสมัยโรมันเป็นต้นมาจนถึงมองเตสกีเออ¹⁶ กรอบความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองที่ว่าเป็นคือการแบ่งรูปแบบการปกครองโดยใช้เกณฑ์ปริมาณของผู้ครอบครองอำนาจสูงสุดทางการเมือง อันได้แก่ ระบบที่อำนาจอยู่ในมือของคนๆเดียว ระบบที่อำนาจอยู่ในมือของกลุ่มคน และระบบที่อำนาจอยู่ในมือของมหาชน ขณะเดียวกันก็ยังมีเกณฑ์เชิงคุณภาพที่พิจารณาถึงเป้าหมายของผู้ปกครองในการใช้อำนาจของตน ถ้าผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นคนๆเดียว กลุ่มคนหรือมหาชน ใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของผู้ได้ปกครองด้วย มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ระบบดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นระบบการปกครองที่ดี ได้แก่ ระบบกษัตริย์ (Kingship) ระบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) และระบบโพลิตี (Polity) ส่วนระบบที่ผู้ปกครองปกครองเพื่อผลประโยชน์ของตนหรือพวกของตนฝ่ายเดียว ถือเป็นระบบการปกครองที่เลว อันได้แก่ ระบบทรราชย์ (Tyranny) ระบบคณาธิปไตย (Oligarchy) และระบบประชาธิปไตย (Democracy)

เทรซีเล็งเห็นถึงข้อผิดพลาดในกรอบดั้งเดิมในการแบ่งรูปแบบการปกครอง และเขาก็ได้วิพากษ์และปรับปรุงขยายคำอธิบายรูปแบบการปกครองต่างๆ ตลอดจนเสนอวิธีการจัดแบ่งรูปแบบการปกครองแบบใหม่ขึ้น อย่างไรก็ดีตาม แม้ว่าเขาจะกล่าวปฏิเสธแนวความคิดโบราณในการแบ่งและอธิบายรูปแบบการปกครอง แต่กระนั้น เขาก็ยังพบอิทธิพลของแนวความคิดทางการเมืองโบราณที่ปรากฏให้เห็นในงานของเขา ซึ่งเราจะเห็นได้เมื่อถึงโอกาสนั้น

ตัวอย่างหนึ่งของความบกพร่องคือ เทรซีชี้ให้เห็นว่า การกำหนดให้ “despotism” เป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบกษัตริย์และแตกต่างจากรูปแบบการปกครองอื่นๆอย่างที่ทำกันมาก่อนหน้านั้นเป็นสิ่งที่ผิดพลาด¹⁷ ด้วยคำว่า “despotism” ถูกใช้กันมาอย่างผิดๆและสับสน เพราะโดยแท้จริงแล้ว คำว่า “despotism” นั้นบ่งบอกหรือสื่อถึงถึงแห่งความฉ้อฉล (an abuse) หรือความชั่วร้ายทั้งหลายที่สามารถปรากฏหรือเกิดขึ้นในรูปแบบการปกครองใดก็ได้ “despostim” ไม่ได้หมายถึงรูปแบบการปกครองหนึ่งใดโดยเฉพาะ เพราะเทรซีเชื่อว่า สถาบันทางสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ ก็ย่อมไม่ต่างจากมนุษย์ผู้สถาปนามัน

¹⁶ อาจกล่าวได้ว่า ฌอง โบแดง (Jean Bodin) ก็เป็นหนึ่งในผู้ที่สืบสานแนวคิดดังกล่าว แต่โบแดงได้พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐ อำนาจอธิปไตยที่โดดเด่นแตกต่างไปจากนักคิดก่อนหน้าเขา ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับรัฐที่เป็นนามธรรมอันนำไปสู่ความเป็นชาติอันมีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องรัฐ-ชาติสมัยใหม่ในเวลาต่อมา และโดยเฉพาะในความคิดของเทรซีในเรื่องการปกครองแห่งชาติที่อำนาจอธิปไตยปวงชนสามารถปรากฏออกในรูปแบบการปกครองต่างๆหลากหลายได้ ดู Quintin Skinner, *The Foundations of Modern Political Thought*, Vol. I, *The Renaissance*. (Cambridge: Cambridge University Press: 1978), pp. 356-357.

¹⁷ Destitut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book II: “Of Laws originating directly from the nature of the Government,” p. 9.

ขึ้นมา นั่นคือยอมไม่มีทางที่จะสมบูรณ์แบบได้¹⁸ โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดและความข้อผิดพลาดในการใช้อำนาจยอมสามารถเกิดขึ้นได้ในระบอบการปกครองทุกรูปแบบทุกหนแห่ง

ดังนั้น “despotism” จึงยอมไม่ใช่รูปแบบการปกครองหรือสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะอย่างที่กล่าวไปแล้ว การกดขี่หรือการใช้อำนาจในทางที่ผิดยอมสามารถเกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อใดก็ได้ หากกฎหมายที่วางไว้ปราศจากซึ่งพลังหรือกฎหมายมีช่องโหว่เปิดโอกาสให้ผู้กุมอำนาจทางการเมือง ไม่ว่าจะมีความหนึ่งคนหรือกี่คนก็ตามใช้อำนาจอย่างผิดทำนองคลองธรรม ซึ่งเทรซีย์ยืนยันว่า เราสามารถประจักษ์เห็น “despotism” เกิดขึ้นได้ในทุกยุคทุกสมัย เรายอมเห็นสิ่งเหล่านี้ได้ ในหลายๆประเทศ¹⁹ หรือแม้แต่ในประเทศที่มีการเลือกตั้งหรือได้ชื่อว่าใช้ระบอบประชาธิปไตยก็ตาม เทรซีย์วิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเกิดการข้อผิดพลาดและการใช้อำนาจในทางที่ผิดว่ามาจากการที่ “ประชาชนไม่สุ่มรอบคอบพอหรือไม่ก็โง่และเขลาเกินไปที่จะสามารถป้องกันปราชัยหรือระแวงระวังความชั่วร้ายนี้ได้ หรือในบางแห่ง วิธีการในการป้องกันอาจจะไม่เพียงพอ”²⁰ ประเด็นสำคัญที่เทรซีย์ต้องการสื่อถึงคนอ่านก็คือ “despotism” ไม่ใช่ระบอบที่มีถูกกำหนดให้มีรูปแบบเฉพาะตายตัว ไม่ว่าจะเป็นการที่มีคนเดียวหรือกี่คนก็ตามเป็นผู้มีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาด

เทรซีย์ยกตัวอย่างการปกครองของเดนมาร์คในอดีตที่หลังจากประเทศได้ปลดแอกจากอำนาจของพระและชนชั้นสูงแล้ว ด้วยความกลัวอิทธิพลของอำนาจเก่าในสภา จึงได้มีการร้องขอให้กษัตริย์ปกครองโดยมีอำนาจสูงสุดแต่ลำพังผู้เดียว และให้ความไว้วางใจพระองค์ในการดูแลการออกกฎหมายตามแต่ที่พระองค์ทรงเห็นว่าจำเป็นสำหรับความดีของรัฐ โดยพระองค์ไม่ต้องแสดงเหตุผลหรืออธิบายการใช้พระราชอำนาจของพระองค์ เพราะถือว่าพระองค์ได้ทรงไตร่ตรองแล้ว เทรซีย์กล่าวว่า ถ้าพิจารณาตามเกณฑ์ทั่วไป เราอาจเรียกระบอบการปกครองดังกล่าวนี้ของเดนมาร์คว่าเป็น “despotism” ก็ได้ แต่กระนั้นก็ตาม เขายืนยันว่า แม้การปกครองของเดนมาร์คนี้ดูจะไม่มีข้อจำกัดในการออกกฎหมายของกษัตริย์ แต่ก็ได้นำไปอย่างละมุนละม่อม ซึ่งมันไม่ถูกต้องที่เราจะเรียกรูปแบบการปกครองดังกล่าวว่า “despotism” เพราะมันไม่ได้ถูกมองว่าเป็นการปกครองที่ไม่สามารถควบคุมอำนาจได้แต่อย่างใด ซึ่งเทรซีย์ตั้งข้อสงสัยว่า แม้ว่าการปกครองดังกล่าว จะมี ความพอดี (moderation) ก็ตาม แต่ก็ยังมีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่ยังคงตัดสินว่าเดนมาร์คเป็น “despotism” อยู่ดี ทั้งๆที่ไม่ใช่ตามเหตุผลที่เขาได้อธิบายไปแล้ว²¹

เทรซีย์สรุปว่า จากที่กล่าวมานี้เองที่การแบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็นรูปแบบต่างๆตามที่เข้าใจกันมานั้น จึงเป็นการแบ่งที่มีข้อบกพร่อง และรูปแบบทั้งหมดที่กล่าวมานี้และรวมถึง

¹⁸ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, pp. 10, 46.

¹⁹ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, p. 10.

²⁰ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, p. 10.

²¹ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, pp. 10-11.

การแบ่งรูปแบบการปกครองที่เป็นคู่ที่แตกต่างตรงกันข้าม---อันได้แก่ ดี-เลว---ด้วย ด้วย คำอธิบายการปกครองรูปแบบแต่ละรูปแบบมีความคลุมเครือ หรือไม่ก็ไม่สามารถประยุกต์ใช้อธิบายทำความเข้าใจกับลักษณะแบบแผนการปกครองต่างๆของรัฐทั้งหลายที่ประกอบรวมกันอยู่ในรูปแบบการปกครองหนึ่งๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การผสมผสานของลักษณะของรูปแบบการปกครองหลัก เข้าด้วยกันขณะเดียวกัน การแบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็นการปกครองที่ดี และเลวก็เป็นวิธีการแบ่งที่เทรซีเห็นว่าใช้ไม่ได้ โดยเขาให้เหตุผลที่น่าฟังไว้สองประการ นั่นคือ

“ประการแรก ถ้าเพียงเรามองไปยังผลในทางปฏิบัติ ในลักษณะนี้ ภายใต้งื่อนไขต่างๆ เราจะพบเห็นทั้งสิ่งดีและชั่วในทุกหนแห่ง และนั่นคือ มันไม่มีรูปแบบการปกครองใดในบางเวลา ที่จะไม่ตกอยู่ในแบบที่ดีหรือชั่วเลย

ประการที่สอง ในทำนองกลับกัน ถ้าเราจะใช้ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับที่มาของการปกครองเท่านั้นเป็นตัววัด โดยปราศจากการสืบค้นดูว่า มันดำเนินไปตามหลักทฤษฎีหรือไม่ มันก็อาจจะจำเป็นที่จะต้องจัดระเบียบรูปแบบการปกครองแต่ละแบบภายใต้การปกครองที่ดีและเลว ซึ่งเราอาจจะต้องตรวจสอบคุณธรรมหรือความยุติธรรมของแต่ละแบบ และดังนั้น การกำหนดตัดสินว่า การปกครองใดเป็นจริง และไม่เป็นจริงตามนั้น แต่มันไม่ใช่สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะทำ เช่นเดียวกับมองเตสกีเออ ข้าพเจ้าเพียงต้องการแสดงให้เห็นว่า อะไรดำรงอยู่ในความเป็นจริง และชี้ให้เห็นถึงผลต่างๆที่เกิดขึ้นจากวิถีของการจัดองค์กรทางสังคมต่างๆ และปล่อยให้ผู้อ่านสรุปเอาเองตามที่เขาเห็นเหมาะสม ว่าจะชอบอะไรหรือไม่ชอบอะไร”²²

การแบ่งรูปแบบการปกครองโดยใช้เกณฑ์ความดี-ความเลวนั้นไม่สามารถเป็นเกณฑ์ที่แน่นอนได้ในสายตาของเทรซี เพราะทุกรูปแบบการปกครองในทุกหนแห่งนั้น บางครั้งก็ดีและเลว เพราะอย่างที่ได้กล่าวไปแล้วว่า เขาไม่เชื่อว่าจะมีสถาบันอะไรที่สมบูรณ์แบบ หากสถาบันนั้นมีกำเนิดมาจากมนุษย์ เพราะมนุษย์ก็ไม่มีคุณสมบัติสมบูรณ์แบบ แต่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอยู่เสมอ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวนอกจากจะเป็นทฤษฎีของเขาแล้ว ยังเป็นแก่นความคิดสำคัญของกลุ่ม “philosophes” ที่เขาเป็นสมาชิก และยังเป็นทฤษฎีสำคัญของแนวคิดสมัยใหม่อีกด้วย

²² Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, pp. 11-12.

ขณะเดียวกัน เขาเห็นว่า การพิจารณารูปแบบการปกครองโดยดูจากที่มาหรือกำเนิดของรูปแบบการปกครองดังกล่าวตามหลักการทฤษฎีก็จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรูปแบบการปกครองในทางทฤษฎีหรืออุดมคติ (theoretical or ideal) และรูปแบบการปกครองที่เป็นจริง (practical or real) ซึ่งเราสามารถตีความประเด็นดังกล่าวนี้ของเขาได้ว่า ไม่มีรูปแบบการปกครองใดที่จะดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์เป็นจริงตามหลักการทฤษฎีหรืออุดมคติได้ และถ้าใช้เกณฑ์ทางทฤษฎีหลักการเข้าไปจับ ก็พบว่า ไม่มีรูปแบบการปกครองที่ดำรงอยู่จริงใดจะ “เป็น” รูปแบบการปกครองตาม “ชื่อ” และ “นิยาม” ได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง ดังนั้น มันจึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะใช้เกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งเทรซีได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “การกำหนดตัดสินว่า การปกครองใดเป็นจริง และไม่เป็นจริงตามนั้นไม่ใช่สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะทำ.....ข้าพเจ้าเพียงต้องการแสดงให้เห็นว่าอะไรดำรงอยู่ในความเป็นจริง และชี้ให้เห็นถึงผลต่างๆที่เกิดขึ้นจากวิถีของการจัดองค์กรทางสังคมต่างๆ”

ข้อความดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงส่วนหนึ่งของการปฏิวัติความรู้ในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ได้เลยทีเดียว เราสามารถกล่าวได้ว่า เทรซีคือนักคิดที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางความคิดสมัยใหม่ที่แตกหักกับนักคิดนักปรัชญาการเมืองที่อยู่ในกระแสของภูมิปัญญากรีก-โรมันโบราณ ที่ยังเน้นศึกษาการเมืองการปกครองภายใต้แบบ-ทฤษฎีที่ถูกมองได้ว่าเป็นอุดมคติสูง นอกจากนี้ ข้อความดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นความพยายามที่จะตัดสินที่นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่กระแสหลักในศตวรรษที่สิบเก้า-ยี่สิบเรียกว่า “ค่านิยม” (value) หรือบางที่ถึงขั้นเรียกว่า “อคติ” (prejudices) จากการศึกษาทางรัฐศาสตร์ โดยเน้นไปที่การศึกษาปรากฏการณ์การเมืองการปกครองที่เกิดและดำรงอยู่จริง และพยายามอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังกล่าวโดยไม่เอาเรื่องค่านิยมดี-เลวเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะประเด็นเรื่องความดีความเลวนั้น ย่อมจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนตายตัว เพราะตามทฤษฎีของเทรซี ความรู้และศาสตร์ของมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมศาสตร์ซึ่งจำเป็นเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับสันติสุขของชีวิตมนุษย์ก็ต้องพัฒนาก้าวหน้าไปตามการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ดังนั้น เขาจึงไม่ต้องการที่จะไปตัดสินหรือวิจารณ์รูปแบบการปกครองในเชิงคุณค่าของความดี-เลว แต่ “ปล่อยให้ผู้อ่านสรุปเอาเองตามที่เขาเห็นเหมาะสมว่าจะชอบอะไรหรือไม่ชอบอะไร”

เมื่อพบว่าการแบ่งรูปแบบการปกครองตามแนวดั้งเดิมมีข้อผิดพลาด เทรซีจึงเสนอแนวการจัดประเภทรูปแบบการปกครองของเขาขึ้นมา อันสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางของความพยายามที่จะพิจารณาศึกษารูปแบบการปกครองที่ปลอดจากคุณค่าตามที่เพ่งกล่าวไป โดยเขากล่าวว่า “ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงวางขอบเขตตัวข้าพเจ้าเองภายใต้หลักการพื้นฐานของสังคมการเมือง ไม่สนใจ

ความแตกต่างของรูปแบบ “ไม่ยกย่องหรือปฏิเสธระบอบใดระบอบหนึ่ง” ²³ และหลักเกณฑ์การจัดแบ่งรูปแบบการปกครองของเขาซึ่งเป็นสิ่งที่กล่าวได้ว่าไม่เคยปรากฏมาก่อน และถือว่าเป็น “ทฤษฎีใหม่” และเป็น “นวัตกรรมทางการเมืองการศึกษารัฐศาสตร์” อย่างชัดเจนก็คือ “การแบ่งการปกครองทั้งหมดออกเป็นสองลักษณะ ลักษณะแรก เรียกว่า การปกครองแห่งชาติ (national) ที่ซึ่งสิทธิทางสังคม (social rights) เสมอเท่าเทียมกันทุกคน ส่วนอีกแบบหนึ่งคือ แบบพิเศษ (special) ที่ซึ่งสถาปนาหรือยอมรับแต่เพียงสิทธิเฉพาะหรือสิทธิที่ไม่มีเท่าเทียมกัน” (particular or unequal rights) ²⁴

เมื่อพิจารณาหลักการการจัดแบ่งประเภทของรูปแบบการปกครองที่เทรซีนำเสนอ และการปฏิเสธแนวการแบ่งแบบดั้งเดิม จะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้ว ข้อผิดพลาดในวิธีการแบ่งแบบดั้งเดิมก็คือ “ความลำเอียงหรืออคติ” เสียมากกว่า เพราะเทรซีมีความเชื่อในพัฒนาการที่ก้าวหน้าของประวัติศาสตร์มนุษยชาติดังที่กล่าวไปแล้ว และเมื่อบริบทเงื่อนไขทางอารยธรรมเปลี่ยนแปลงไป แน่นอนว่า องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการในการจัดแบ่งประเภทของรูปแบบการปกครองก็ย่อมต้องเปลี่ยนตามไปด้วย และนี่คือประเด็นที่โรเบิร์ต ดาฮล์เห็นว่าเป็นประเด็นในความคิดทางการเมืองของเทรซีที่แตกต่างจากแนวคิดทางการเมืองการปกครองจารีตโบราณอย่างชัดเจน และเป็นการแตกหักที่เกินกว่านักคิดทางการเมืองอย่างมองเตสกีเยอจะคาดคิดได้ ²⁵

การแบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็นสองแบบของเทรซี นั่นคือ การปกครองระดับชาติ และการปกครองแบบพิเศษมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมมนุษย์ ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงบริบททางอารยธรรมนั้นนอกจากจะนำมาซึ่งการเกิดการปกครองระดับชาติแล้ว ยังนำมาซึ่งการปกครองรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยตัวแทน” อีกด้วย และถ้าการกำเนิดการปกครองแห่งชาติของเทรซีจะถูกมองว่าเป็นผลผลิตร่วมกับการก่อกำเนิดความเป็นชาติรัฐหรือรัฐชาติ (nation-state) ในยุโรปที่ขึ้นมาแทนที่นครรัฐ (city-state or polis) ก็คงไม่ผิด และดูเหมือนว่า สำหรับเทรซี รัฐแห่งชาติหรือรัฐชาติกับประชาธิปไตยตัวแทนกลับเป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นมาภายใต้อารยธรรมสมัยใหม่ และเป็นสิ่งที่สอดคล้องเหมาะสมและเอื้อให้เข้มแข็งมั่นคงมากกว่าจะขัดแย้งหรือไปด้วยกันไม่ได้ตามข้อวิพากษ์ของนักวิชาการในปัจจุบัน ²⁶

²³ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, p. 14.

²⁴ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, p. 14.

²⁵ Dahl and Tufte, Size and Democracy, opcit., pp. 8-9.

²⁶ ดู ธเนศ วงศ์ยานนาวา

IV

ประชาธิปไตยแบบตัวแทนภายใต้การปกครองแห่งชาติ: รูปแบบการปกครองสมัยใหม่แห่งอารยธรรมขั้นที่สาม

การปกครองแห่งชาติและการกำเนิดประชาธิปไตยตัวแทนถือกำเนิดจากพัฒนาการของอารยธรรมสมัยใหม่ เทวชีแบ่งออกพัฒนาการของอารยธรรมออกเป็นสามยุค นั่นคือ อารยธรรมขั้นแรกเริ่ม (First degree civilization) อารยธรรมขั้นที่สอง (Second degree civilization) และอารยธรรมขั้นที่สาม (Third degree civilization) ซึ่งเป็นอารยธรรมในสมัยของเทวชีเอง²⁷ ภายใต้อารยธรรมขั้นที่สามนี้ เขาเห็นว่า เงื่อนไขในบริบททางการเมืองสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปจากเดิมไป ทำให้เขาพิจารณาได้ว่า การปกครองที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้นต่างมีลักษณะร่วมกันบางอย่างนั่นคือ ลักษณะของการปกครองแห่งชาติ (nation) ซึ่งในขณะนั้น ความเป็นชาติในแต่ละแคว้นดินแดนในยุโรปได้เริ่มมีความชัดเจนขึ้นแล้ว และด้วยเหตุนี้ เขาจึงเห็นว่า

“ไม่ว่าการปกครองจะถูกจัดระเบียบในรูปแบบใดก็ตาม
ข้าพเจ้าจะกำหนดให้มันอยู่ในแบบที่หนึ่ง (การปกครองระดับชาติ-national-ผู้เขียน) ที่ซึ่งการปกครองทั้งหลายต่าง
ตระหนักยอมรับหลักการที่ว่า การดำรงอยู่ของอำนาจและ
สิทธิในการปกครองนั้น เป็นขององค์ประชาชนทั้งมวลหรือ
ชาติ และหลักที่ว่าไม่มีอะไรดำรงอยู่นอกจากสิ่งที่เกิดมาจาก
และแสดงออกเพื่อชาติ”²⁸

การปกครองรูปแบบใหม่ก็คือ การปกครองที่สิทธิและอำนาจทั้งมวลเป็นของและมาจากประชาชนหรือองค์แห่งชาติ²⁹ ดังนั้น ไม่ว่ารูปแบบการปกครองจะเป็นราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย

²⁷ Destitut de Tracy, A Commentary, Book VI: “Consequences of the Principles of Different Governments, in relation to the Simplicity of Civil and Criminal Laws, the Forms of Juridical Proceedings, and the Appointment of Punishments,” opcit., p. 45.

²⁸ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, pp. 12-13.

หรือประชาธิปไตย ผู้ปกครองจะมีจำนวนเพียงหนึ่งเดียวหรือมากกว่า ก็ล้วนอยู่ในกรอบของการปกครองแห่งชาตินี้ทั้งสิ้น³⁰ โดย “ผู้ปกครองมีหน้าที่เพียงกระทำการตาม โดยพลเมืองแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีสิทธิ.....ผู้ปกครองคือ บุคคลใดก็ตามที่ได้รับมอบหมายให้ภารกิจสาธารณะ”³¹ การปกครองแห่งชาติ อาจจะอยู่ในรูปแบบประชาธิปไตยแบบพื้นฐาน (simple democracy)³² หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) ก็ได้³³ หรือการปกครองแห่งชาติ “อาจจะยอมยกอำนาจทั้งหมดหรือบางส่วนให้กับกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง (numerous) หรือเลือกคณะบุคคล ไม่ว่าจะเป็นตลอดชีวิตหรือสืบทอดตระกูล หรือด้วยอำนาจในการเสนอชื่อบุคคลร่วมคณะในกรณีที่ตำแหน่งเกิดว่างลง และถ้าเป็นในลักษณะนี้ มันก็คือรูปแบบต่างๆ ของอภิชนาธิปไตย ในทำนองเดียวกัน ชาติอาจจะมอบอำนาจ (intrust) หรือเพียงอำนาจบริหาร แก่บุคคลหนึ่ง ตลอดชีวิตหรือสืบทอดโลหิต และนี่ก็จะทำให้เกิดระบอบราชาธิปไตยอำนาจจำกัด หรืออาจจะไม่จำกัดก็ได้”³⁴

จะเห็นได้ว่า ภายใต้หลักการในการจัดแบ่งรูปแบบการปกครองใหม่ รูปแบบการปกครองที่เคยถูกจัดแยกออกจากกันตามหลักการของนักคิดโบราณกลับถูกจัดให้อยู่ในรูปแบบการปกครองหลักเดียวกันภายใต้บริบทสมัยใหม่ นั่นคือ การปกครองแห่งชาติ ทั้งนี้ การปกครองแห่งชาติคือภาพสะท้อนหลักการสำคัญในบริบททางการเมืองสมัยใหม่ นั่นคือ ประเด็นเรื่อง เจตน์จำนงทั่วไป (general will) และ อำนาจอธิปไตยปวงชน (people sovereignty) ดังนั้น รูปแบบการปกครองต่างๆ จะถือเป็นการปกครองแห่งชาติเสมอ “ตราบเท่าที่หลักการพื้นฐานของอำนาจอธิปไตยยังคงอยู่ที่ประชาชนรูปแบบการปกครองต่างๆ ที่แตกต่างกันนี้ มีลักษณะที่สำคัญร่วมกันนี้ นั่นคือการอยู่ภายใต้เจตน์จำนงแห่งชาติ และ....ไม่มีผู้ใดจะสามารถมีสิทธิที่จะขัดขวางเจตน์จำนงทั่วไป (general will) เมื่อแสดงออกตามรูปแบบที่จัดตั้งขึ้น”³⁵ ซึ่งเทรซีสรุปว่า การปกครองแห่งชาตินี้เป็นรูปแบบการปกครองแห่งสิทธิร่วมกัน (common rights)

²⁹ Desttut de Tracy, *A Commentary*, Book II, p. 12: “In whatever manner governments may be organized, I shall place in the first class, all those which recognize the principle, that all rights and power originate in, reside in, and belong to, the entire body of the people or nation..”

³⁰ Desttut de Tracy, *A Commentary*, Book II, p. 12.

³¹ Desttut de Tracy, *A Commentary*, Book II, p. 13.

³² แต่เทรซีเห็นว่า ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานไม่สามารถดำรงอยู่ในอารยธรรมสมัยใหม่ขั้นที่สาม และเป็นไปได้ยากที่จะดำรงภายใต้การปกครองแห่งชาติ ดังจะได้กล่าวต่อไป

³³ จะอธิบายรูปแบบประชาธิปไตยทั้งสองนี้ในรายละเอียดในส่วนต่อไป

³⁴ Desttut de Tracy, *A Commentary*, Book II, p. 13.

³⁵ Desttut de Tracy, *A Commentary*, Book II, p. 13.

ส่วนรูปแบบการปกครองอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า การปกครองแบบพิเศษ (special) นั้นเป็นรูปแบบการปกครองแห่งสิทธิเฉพาะหรือบางส่วน โดยเทรซีอธิบายว่า

“ในอีกด้านหนึ่ง ข้าพเจ้าเรียกการปกครองทั้งมวลว่าเป็นแบบพิเศษ (special) ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม ที่แหล่งแห่งอำนาจหรือสิทธิที่ไม่ใช่ เจตนารมณ์ทั่วไป (general will) ของชาติ แต่มีความชอบธรรม อย่างเช่น อำนาจแห่งพระเจ้า (divine authority)มันประจักษ์ชัดว่า แหล่งอำนาจต่างๆแห่งสิทธิพิเศษเหล่านี้ อาจจะไม่ต่างจากเจตนารมณ์ทั่วไป ที่สร้างรูปแบบการปกครองทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย และราชาธิปไตย แต่มันแตกต่างอย่างยิ่งจากรูปแบบการปกครองที่ใช้ชื่อเดียวกัน ซึ่งถูกจัดอยู่ในการปกครองแห่งเป็นชาติ ในการกระทำของกลุ่มคนหรือชนชั้น มีสิทธิต่างๆที่เป็นที่รับรู้ และได้รับการรับรอง” ³⁶

เมื่อพิจารณา คุณลักษณะของรูปแบบการปกครองพิเศษของเทรซีก็คือ รูปแบบการปกครองแบบดั้งเดิม ที่อำนาจอันชอบธรรมในการปกครองมิได้เป็นอำนาจอธิปไตยปวงชน แต่เป็นอำนาจของคนหรือกลุ่มหรือมหาชน มิได้ปกครองภายใต้แนวคิดเรื่อง “สิทธิร่วมกัน” (common rights) อย่างในรูปแบบการปกครองแห่งชาติ กล่าวโดยสรุปคือ รูปแบบการปกครองต่างๆที่ถูกแบ่งแยกจากกันตามหลักการแบ่งของนักคิดโบราณนั้น ถูกนำมาจัดใหม่ โดยที่รูปแบบการปกครองต่างๆเหล่านั้นอาจจะต้องอยู่ในรูปแบบการปกครองแห่งชาติหรือรูปแบบการปกครองพิเศษก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นเรื่องสิทธิ

ถ้ารูปแบบการปกครองใดถือว่าสิทธิเป็นของร่วมกัน (common rights) อันนำมาซึ่งการมีอำนาจสูงสุดร่วมกันหรืออำนาจอธิปไตยมาจากหรือเป็นของปวงชน (people sovereignty) ³⁷ ซึ่งแสดงตัวออกมาในรูปของเจตนารมณ์ทั่วไป (general will) รูปแบบการปกครองนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการปกครองแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือประชาธิปไตยก็ตาม แต่ถ้ารูปแบบการปกครองใด มีอำนาจอธิปไตยที่ไม่ได้เป็นของหรือมาจากปวงชน แต่เป็นอำนาจที่มาจากมาจากหรือเป็นของคนๆเดียวหรือกลุ่มคน รูปแบบการปกครองนั้นคือรูปแบบการปกครองพิเศษ

³⁶ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, pp. 13-14.

³⁷ Destitut de Tracy, A Commentary, Book II, p. 13.

ขณะเดียวกัน ในการแบ่งการปกครองออกเป็นสองประเภทนี้ เทอร์ซีมิได้ต้องการที่จะบ่งบอกว่ารูปแบบการปกครองใดดีกว่าอีกแบบหนึ่ง แต่เขาเพียงต้องการนำเสนอความเป็นจริงของรูปแบบการปกครองที่เป็นอยู่:

“ข้าพเจ้าขอยืนยันอีกครั้งว่า ณ ขณะนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดว่า สิทธิทั่วไปหรือสิทธิเฉพาะเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรเคารพอย่างเท่าเทียมกัน หรือต้องการที่จะกำหนดว่าการปกครองแบบพิเศษสามารถต่อต้านสิทธิสามัญทั่วไปได้ตลอดไป หรือว่า มันสามารถที่ขัดกับเจตนารมณ์ทั่วไปได้อย่างมีความชอบธรรม.....วิธีการปกครองเหล่านี้ทั้งหมดคือรูปแบบที่ดำรงอยู่ขณะนี้”³⁸

และนี่คือ การวิเคราะห์จัดประเภทรูปแบบการปกครองตามหลักรัฐศาสตร์สมัยในความคิดของเขา

นอกจากการปกครองแห่งชาติที่เป็นผลผลิตของอารยธรรมสมัยใหม่แล้ว เทอร์ซีได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมขั้นที่สามนี้กับการกำเนิดระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนด้วย

ถ้าพิจารณาภายใต้บริบททางความรู้ (intellectual context) ตามความคิดความเข้าใจของเทอร์ซี ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เป็นผลผลิตหรือเป็นข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมมนุษย์คือ รูปแบบและโครงสร้างการปกครองที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปตามกาลเวลา และรูปแบบการปกครองที่ว่านี้ก็คือรูปแบบการปกครองที่เทอร์ซี เรียกว่า “การปกครองแบบตัวแทน” (representative government) หรือ “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (representative democracy)³⁹

ในบทที่หกของ A Commentary. ได้กล่าวถึงเงื่อนไขที่มาของรูปแบบการปกครองต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์อย่างยิ่งกับบริบทพัฒนาการความก้าวหน้าของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ โดยเขา “สังเกตว่า ความคิดจิตใจมนุษย์นั้นมีความก้าวหน้าเหมือนกับสังคมและศาสตร์อื่นๆ”⁴⁰ และรูปแบบการปกครองซึ่งเป็นผลจากองค์ความรู้ที่เกิดจากความคิดจิตใจของมนุษย์ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงพัฒนา

³⁸ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book II, p. 14.

³⁹ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book VI.

⁴⁰ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., “A Review: On the Twelve First Books of the Spirit of Laws,” pp. 148-149.

ก้าวหน้าตามบริบทด้วยเช่นกัน ซึ่งเทรซีได้นำเสนอขั้นตอนพัฒนาการของความคิดจิตใจมนุษย์ และรูปแบบการปกครองต่างๆไว้ในตอนต้นของบทดังนี้

First degree of civilization.....Democracy....Despotism.
Second degree.....Aristocracy under one or several chiefs.
Third degree.....REPRESENTATIVE GOVERNMENT, with one or several chiefs.
Characteristics of the three forms. Ignorance.....force.
Opinion.....religion.
Reason..... philosophy..⁴¹

พิจารณาจากลำดับขั้นตอนของยุคสมัยซึ่งปรากฏในคอลัมน์ทางซ้ายมือบนสุด จะพบว่า เทรซีได้แบ่งอารยธรรมในประวัติศาสตร์มนุษยชาติออกเป็นสามยุคสมัยดังกล่าวไปแล้ว นั่นคือ อารยธรรมยุคแรก ยุคที่สอง และยุคที่สามซึ่งเป็นยุคร่วมสมัยของตัวเอง ส่วนคอลัมน์ทางขวา ที่ขนานไปกับอารยธรรมยุคสมัยต่างๆคือ รูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของยุคสมัยของอารยธรรม เห็นได้ว่า ในช่วงอารยธรรมยุคแรกเริ่มที่มนุษย์ยังไม่พัฒนาก้าวหน้า และใช้ชีวิตในแบบบรรพกาล เทรซีเห็นว่า ระบบการปกครองที่เป็นผลผลิตของคนยุคนั้นคือ ระบบประชาธิปไตย (democracy) และระบอบเผด็จการทรราชย์ (despotism) หลังจากนั้น เมื่ออารยธรรมมนุษย์ได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง หรืออารยธรรมขั้นที่สอง (Second degree of civilization) ตามที่เขาเรียกนั้น ระบบการปกครองได้เปลี่ยนจากประชาธิปไตยและระบอบเผด็จการทรราชย์ไปสู่ระบอบอภิชนาธิปไตยภายใต้กลุ่มคนหรือคนๆเดียวที่มีอำนาจสูงสุด (Aristocracy under one or several chiefs) และเมื่อพัฒนามาจนถึงศตวรรษที่สิบแปดในสมัยของเขา หรืออารยธรรมขั้นที่สาม (Third degree of civilization) ระบบการปกครองที่เหมาะสมกับยุคสมัยแห่งอารยธรรมคือ ระบบการปกครองแบบตัวแทนที่มีผู้ที่มีอำนาจสูงสุดหลายคนหรือคนเดียวก็ได้ (Representative Government with one or several chiefs) จากข้อความข้างต้น เทรซีได้อธิบายต่อไปว่า

“ประชาธิปไตย (democracy) หรือการปกครองที่ฉ้อฉล (despotism) เป็นการปกครองแรกเริ่มที่คนเราจะจินตนา

⁴¹ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book VI, p. 45.

การได้ และถือเป็นเครื่องหมายของอารยธรรมยุคแรก
ซึ่งต่อมาถูกแทนที่ด้วยระบอบอภิชนาธิปไตยภายใต้คนๆ
เดียวหรือหลายคน และไม่ว่าจะชานานามแตกต่างกันไป
อย่างไรก็ตาม อภิชนาธิปไตยถือว่าเป็นระบอบที่ก่อตัว
ในอารยธรรมยุคที่สอง และต่อมา ประชาธิปไตยตัว
แทนภายใต้คณะตัวแทนหนึ่งหรือมากกว่านั้น
ซึ่งถือเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ได้ก่อตัวและสถาปนาอารย-
ธรรมยุคที่สามขึ้น ข้าพเจ้าขอกล่าวเพิ่มเติมว่าในยุคแรก
ด้วยความความโง่เขลาของมนุษย์ จึงปกครองด้วยการชี้
กำลังสั่งบังคับ ในยุคที่สอง ความคิดเห็น (opinions)
ก่อตัวขึ้นแทนที่ความโง่เขลาและเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ
มีอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุด ในยุคที่สาม ผู้คนทั่วไปเริ่มรับและ
ยึดถือเหตุผล (reason) และปรัชญาเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น
ในยุคนี้”⁴²

จากข้อความดังกล่าว ในความคิดของเทรซี รูปแบบการปกครองแรกเริ่มที่กำเนิดขึ้นใน
บริบทของอารยธรรมมนุษย์ยุคแรกหรือในสภาพที่ยังไม่พัฒนาคือการปกครองแบบประชาธิปไตย
ทางตรง ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองขั้นพื้นฐานที่สุดสำหรับมนุษย์ คำว่า “พื้นฐาน” ในที่นี้น่าจะ
หมายถึงความเป็นบรรพกาล เพราะเทรซีเห็นว่า มนุษย์บรรพกาลนั้นยังโง่เขลาและป่าเถื่อนหยาบ
ช้า (ignorant and rude men) ซึ่งไม่สามารถเข้าใจหรือมีหลักการในการจัดระเบียบสังคมได้⁴³
ขณะเดียวกัน ประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยบรรพกาลนี้ยังแบ่งออกได้เป็นสองแบบ นั่น
คือ ประชาธิปไตยแบบพื้นฐาน (simple democracy) และประชาธิปไตยบริสุทธิ์ (pure
democracy)

“ประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน” (simple democracy) เป็นการปกครองที่คนทุกคนมีส่วนร่วม
ในการจัดการกิจการของพวกเขา โดยที่แต่ละคนมีความทะยานอยากเพื่อตัวของเขาอย่างไม่
หยุดยั้ง (restless activity) และมุ่งมั่นในความเป็นอิสระของตน (independence)⁴⁴

⁴² Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., “A Review: On the Twelve First Books of the Spirit of Laws,” p. 149.

⁴³ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book VI, pp. 47-48.

⁴⁴ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., “A Review: On the Twelve First Books of the Spirit of Laws,” pp. 148-149.

ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานนี้เป็นรูปแบบการปกครองที่ถือกำเนิดขึ้นท่ามกลางฝูงชนคนป่าเถื่อน (among hordes of savages) ด้วยภายใต้ข้อจำกัดที่ยังไม่พัฒนาก้าวหน้าของอารยธรรมขั้นแรกเริ่มหรือขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ในสมัยนั้นไม่สามารถคิดหรือจินตนาการรูปแบบการปกครองอื่นใดได้นอกเหนือไปจากประชาธิปไตยแบบพื้นฐานนี้ และเนื่องจากผู้คนยังโง่เขลาขาดพัฒนาการความรู้ ไม่สามารถใช้ความเชื่อหรือเหตุผลในการโน้มน้าวและสร้างความเข้าใจระหว่างกันและกันได้ การปกครองแบบประชาธิปไตยพื้นฐานจึงจำเป็นต้องใช้กำลังบังคับ (force)

ขณะเดียวกัน การปกครองในแบบประชาธิปไตยพื้นฐานนี้ยังปรากฏให้เห็นในสังคมที่มีอารยธรรมที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้นกว่าขั้นพื้นฐานได้ แต่มักจะเป็นดินแดนที่ขาดการติดต่อกับสังคมอื่นๆ มีลักษณะที่ปิดกั้นตัวเอง (insulated) ต่อโลกภายนอก ดินแดนหรือชุมชนดังกล่าว แม้ว่าจะมีอารยธรรมที่พัฒนาขึ้นแล้วก็ตาม แต่ด้วยความที่เป็นสังคมปิด ทำให้สายสัมพันธ์ของสังคม (bonds of society) ยังเป็นในลักษณะของเครือข่ายแบบบรรพกาล หรือที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในแบบของคนป่า (savages)”⁴⁵ ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานนี้เป็นการปกครองที่เทรซีเห็นว่าปฏิบัติจริงได้ยาก (almost impractical) และดำรงอยู่ได้เพียงระยะเวลาอันสั้น โดยมากจะผันแปรไปสู่ประชาธิปไตยแบบบริสุทธิ

ประชาธิปไตยแบบบริสุทธิ (pure democracy) ต่างจากประชาธิปไตยแบบพื้นฐานตรงที่ผู้คนส่วนใหญ่มีลักษณะ (predominant passions) ของความเฉื่อยชา (idleness) และมีความโน้มเอียงที่จะโอนอ่อนยอมตาม โดยฝูงชนป่า (a horde of savages) ที่มีลักษณะดังกล่าวมักจะเลือกหัวหน้าสูงสุดของพวกเขาขึ้นมาเพื่อให้เป็นผู้นำในการรบ โดยฝูงชนเหล่านั้นยอมตามและเชื่อฟังผู้เป็นหัวหน้าของพวกเขา⁴⁶ แต่อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยบรรพกาลนี้ก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อีกต่อไป เพราะ “ในไม่ช้าก็จะต้องลงเอยด้วยอนาธิปไตย ซึ่งนำมาซึ่งอภิชนาธิปไตยหรือทรราชย์ (tyranny) ด้วยความจำเป็นที่จะได้มาซึ่งความสงบและความวางใจ”⁴⁷

ต่อจากอภิชนาธิปไตยซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองของมนุษย์ที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งภายใต้บริบทอารยธรรมขั้นที่สอง (Second degree civilization) คือการปกครองแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative government or democracy) ภายใต้บริบทอารยธรรมขั้นที่สาม (Third degree civilization) ตามคำอธิบายของเทรซี

จากประชาธิปไตยแบบพื้นฐาน (simple democracy) ไปสู่ประชาธิปไตยแบบตัวแทน เทรซีอธิบายเทียบเคียงทั้งสองรูปแบบว่า

⁴⁵ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book VI, pp. 47-48.

⁴⁶ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book VI, p. 48.

⁴⁷ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book III: “Of the Principles of the Three Forms of Government,” p. 18.

“ประชาธิปไตยแบบธรรมชาติเป็นสภาวะธรรมชาติที่แท้จริง
(the true state of nature) ประชาธิปไตยแบบตัวแทน คือรูปแบบ
ของการปกครองของรัฐที่สมบูรณ์แบบ (a perfect state)
การเป็นตัวแทน (representation) หรือรัฐบาลตัวแทน
(representative government) อาจจะถูกมองหรือพิจารณา
-ณาได้ว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (a new invention) ซึ่งยัง
ไม่เคยเป็นที่รู้จักในสมัยของมองเตสกีเยอ (1689-1755)”⁴⁸

อย่างที่กล่าวไปแล้ว เทรซีเห็นว่า ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้นในบริบทแรกเริ่มของมนุษย์ และเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้นในสภาวะตามธรรมชาติที่แท้จริง (the true state of nature) ของมนุษย์ คำว่าสภาวะธรรมชาติที่แท้จริงที่เทรซีใช้ย่อมมีความหมายที่ไม่แตกต่างไปจาก “สภาวะธรรมชาติ” (state of nature) ที่ปรากฏในข้อเขียนของนักคิดทางการเมืองสำนักสัญญาประชาคม (social contract) อย่างทอมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รุสโซ ซึ่งผลงานความคิดทางการเมืองของนักคิดทั้งสามนี้ย่อมผ่านสายตาของเทรซีไม่มากนักน้อย ทั้งนี้จากเหตุผลที่ผลงานของนักคิดทั้งสามถือกำเนิดมาก่อนหน้าสมัยของเทรซี อีกทั้งแนวความคิด (concept) และคำศัพท์ต่างๆ ที่ปรากฏในข้อเขียนของเทรซีก็ดูจะเป็นคำศัพท์และแนวความคิดที่ผู้ที่อ่านผลงานของสามนักคิดสัญญาประชาคมคุ้นเคยดีอยู่บ้างแล้ว เช่น เจตน์จำนงทั่วไป (general will) และอำนาจอธิปไตยปวงชน (people sovereignty) ดังนั้น ข้อความข้างต้นของเทรซีจึงเป็นการตอกย้ำความเชื่อของเขาที่เห็นว่ารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยพื้นฐานจึงเป็นรูปแบบการปกครองสำหรับมนุษย์ในช่วงเริ่มต้นอารยธรรม

ขณะเดียวกัน ประชาธิปไตยแบบตัวแทนคือพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบพื้นฐาน และเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยแห่งอารยธรรม และการที่เขาถือว่า “ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นรูปแบบการปกครองของรัฐที่สมบูรณ์แบบ (a perfect state)” นั้นย่อมบ่งบอกถึงนัยที่รัฐได้ผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จนมาถึงจุดที่สมบูรณ์แบบ และเป็นบริบทที่สำคัญในการกำเนิดระบอบการปกครองรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องเหมาะสมกับรัฐสมัยใหม่นั้นเอง และรูปแบบการปกครองใหม่นี้ก็คือรูปแบบการปกครองแบบตัวแทน (representative government)

⁴⁸ Destitut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book III, p. 19.

เทรซีได้กล่าวถึงการเป็นตัวแทน (representation) ไว้ว่า “การเป็นตัวแทน (representation) หรือรัฐบาลตัวแทน (representative government) อาจถือได้ว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (a new invention) ซึ่งยังไม่เคยเป็นที่รู้จักในสมัยของมองเตสกีเออ” แม้ว่าจะประชาธิปไตยตัวแทนจะยังไม่เกิดขึ้นในสมัยของมองเตสกีเออ แต่เงื่อนไขทางวิทยาการอันเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของอารยธรรมที่แผ่กว้างไปสู่การเกิดรูปแบบการปกครองดังกล่าวนี้ได้เริ่มมาก่อนหน้านี้แล้ว เทรซียืนยันว่า รูปแบบการปกครองหนึ่งๆ ซึ่งในที่นี้คือระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน จะถือกำเนิดเกิดขึ้นได้ต้องสัมพันธ์กับเงื่อนไขบริบทอารยธรรมหรือความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการนั้นๆ เขากล่าวว่า

“มันไม่ใช่เรื่องน่าแปลกที่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค้นพบรู้จัก จนกระทั่งหลังจากสามร้อยปีผ่านไป (ค.ศ.1500) จากการค้นพบศิลปะวิทยาการที่เปลี่ยนโฉมหน้าของจักรวาล มันจำเป็นอย่างยิ่งที่ผลพวงอันยิ่งใหญ่จะเกิดหรือถูกผลิตขึ้นตามมา ก่อนที่จะแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะถึงจุดที่พัฒนาสูงงอมได้” ⁴⁹

และการค้นพบศิลปะวิทยาการที่ว่านี้ก็คือ “การประดิษฐ์คิดค้นเครื่องพิมพ์ (printing) ขึ้นซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งในการสื่อสารระหว่างผู้คน” ⁵⁰ อันเป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยตัวแทนสามารถเกิดขึ้นจริงและปฏิบัติได้

นั่นคือ เทรซีได้ชี้ให้เห็นว่า อารยธรรมขั้นที่สาม (Third degree of civilization) ได้มอบวิทยาการการพิมพ์ให้มนุษย์ และนำมาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า “สื่อสิ่งพิมพ์” (the press) ในเวลาต่อมา อันอำนวยความสะดวกให้ผู้คนสามารถสื่อสารความคิดเห็น ข้อเสนอและข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ระหว่างกันได้ในจำนวนที่ละมากๆ และรวดเร็วกว่าวิธีการสื่อสารแบบดั้งเดิม ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ที่วอชิงตัน เอเล็กซ์ เดอ ทอคเคอวิลล์ (Alexis de Tocqueville นักคิดชาวฝรั่งเศส (1805-1836) ⁵¹ เจ้าของหนังสือ Democracy in America อันโด่งดัง ผู้เป็นนักคิดรุ่นหลังเทรซีได้ขานรับอิทธิพลและวิสัยทัศน์ที่เทรซี

⁴⁹ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book III, p. 19.

⁵⁰ Destitut de Tracy, A Commentary, opcit., Book III, p. 19.

⁵¹ ในปีที่ทอคเคอวิลล์เกิด เทรซีมีอายุได้ 51 ปีแล้ว และทอมัส เจฟเฟอร์สันแปลหนังสือ A Commentary ของเทรซีเป็นภาษาอังกฤษในปี ค.ศ. 1811 ในขณะที่ทอคเคอวิลล์มีอายุได้เพียง 6 ขวบ และแน่นอนว่า หนังสือต้นฉบับในภาษาฝรั่งเศสของเทรซีย่อมต้องเขียนขึ้นก่อน

ได้กล่าวไว้ก่อนแล้วข้างต้น โดยเขาได้กล่าวว่า “การกำเนิดสื่อสิ่ง พิมพ์ (the press) ซึ่งต่อไปจะพัฒนาไปเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของระบอบประชาธิปไตย” ⁵² เพราะนอกจากจะช่วยพัฒนาเรื่องการสื่อสารโดยทั่วไประหว่างผู้คนแล้ว เทรซียังได้กล่าวไว้ก่อนทอคเคอวิลล์ด้วยว่า วิทยาการการพิมพ์จะช่วยให้การสื่อสารสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอันจะทำให้

“ผู้คนที่มีความสามารถแสดงความคิดเห็นและ
ควบคุมตัวแทนของตัวเอง และขณะเดียวกันตัวผู้แทนเอง
ก็สามารถแสดงความรับผิดชอบและให้เหตุผลต่อการกระทำ
ของเขาได้อีกด้วย” ⁵³

แน่นอนว่า ในสายตาของเทรซี วิทยาการการสื่อสารกับระบบตัวแทนช่วยแก้ปัญหาการสื่อสารระหว่างผู้คนเกี่ยวกับกิจการสาธารณะในรัฐสมัยใหม่ที่มีขนาดพื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาลและประชากรจำนวนมาก อีกทั้งยังสามารถแก้ปัญหาความสับสนวุ่นวายที่เคยเกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยพื้นฐานที่มหาชนพลเมืองที่เข้าประชุมสภาเกิดความไร้ระเบียบหรือเกิดพฤติกรรมแบบฝูงชนบ้าคลั่ง (mob) ได้อีกด้วย ดังที่เทรซีได้อธิบายว่า

“เหนือสิ่งอื่นใด การสื่อสารผ่านการพิมพ์ช่วย
ป้องกันพายุฝูงชนที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ซึ่ง
มักเกิดขึ้นบ่อยครั้งจากการปลุกเร้าโดยพลัง
วาทศิลป์ในการอภิปรายที่พยายามเอาใจฝูงชนอัน
เต็มไปด้วยอารมณ์ (the force of an impassioned
and popular eloquence)” ⁵⁴

V

ข้อสังเกตเบื้องต้น: เทรซีและปรัชญาการเมืองก่อนหน้าเขา

⁵² Gautam Adhikari, “From the Press to the Media,” in *Journal of Democracy* “Democracy in the World: Tocqueville Reconsidered” January 2000, Volume II, Number 1, p. 56.

⁵³ Destut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book III, p. 19.

⁵⁴ Destut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book III, p. 19.

เราควรให้ความสนใจประเด็นในย่อหน้าล่าสุดนี้เป็นพิเศษ เพราะดูเหมือนว่า ปัญหาสำคัญที่เทรซีสังเกตเห็นในการติดต่อสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้คนจำนวนมาก คืออาการบ้าคลั่งหรือการเฝ้าติดตามกันของคนหมู่มากที่มารวมตัวกันตามหลักจิตวิทยาฝูงชน (mass psychology) โดยการปลุกเร้าของนักปลุกระดมที่มีวาทศิลป์และจิตวิทยาในการขับเคลื่อนฝูงชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้อีกเป็นปัญหาร่วมที่พบในความคิดของเพลโตและอาริสโตเติล เพียงแต่สำหรับเพลโตสาเหตุของปัญหาอยู่ที่ธรรมชาติของมหาชนที่จิตใจถูกครอบงำด้วยกิเลสตัณหาเหนือปัญญาและเหตุผล ส่วนอาริสโตเติลนั้น สาเหตุของปัญหาอยู่ที่ธรรมชาติของมหาชนคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนจนหรือ “demos” ตามที่ได้เคยกล่าวไว้แล้ว⁵⁵

เทรซีเคยกล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานเป็นรูปแบบการปกครองของคนเถื่อน (savages) และภายใต้เงื่อนไขบริบทของอารยธรรมแรกเริ่มที่ยังไม่พัฒนา ทำให้ผู้คนยังโง่เขลาป่าเถื่อนและไร้เหตุผล ต่อเมื่ออารยธรรมได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้น ผู้คนรู้จักใช้เหตุผลมากขึ้น ระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนจึงถือกำเนิดขึ้นมารองรับมนุษย์ในเงื่อนไขดังกล่าว แต่จากมุมมองที่มีต่อปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมฝูงชนที่เขาคิดว่าจะสามารถแก้ไขได้ด้วยวิทยาการสื่อสารสิ่งพิมพ์และระบบตัวแทนกลับแสดงให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวยังคงอยู่ แม้ในอารยธรรมขั้นที่สาม ฝูงชนมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเท่าไรในเรื่องของการง่ายต่อการถูกปลุกเร้าทางอารมณ์และจิตวิทยา เพียงแต่ปัญหาดังกล่าวนี้อาจลดทอนหรือป้องกันโดยการตัดการสื่อสารโดยตรงออกไปโดยแทนที่ด้วยการสื่อสารทางสิ่งพิมพ์ และระบบตัวแทนที่ไม่เปิดโอกาสให้มหาชนได้เข้ามารวมตัวกันอยู่ในเงื่อนไขที่อ่อนไหวง่ายต่อการปลุกเร้าดังกล่าว

ต่อประเด็นปัญหาเรื่องพฤติกรรมหรือธรรมชาติของฝูงชนหรือมหาชน ซึ่งสุดแล้วแต่ใครจะเรียกตามจุดยืนทางความคิดของแต่ละคน เจมส์ เมดิสัน (James Madison: 1751-1836) หนึ่งใน “บิดาผู้ก่อตั้ง” สร้างชาติของสหรัฐอเมริกา (the American Founding Fathers) ก็ตระหนักในปัญหาดังกล่าวนี้อย่างชัดเจน และจากข้อเขียนที่เขาแสดงออกในสาธารณะ ชี้ให้เห็นว่า ตามความคิดความเข้าใจของเขา สาเหตุสำคัญของปัญหาย่อมมิได้อยู่ที่ธรรมชาติของมหาชนที่มีกิเลสตัณหาซึ่งปัญญาและเหตุผลตามคำอธิบายของเพลโตเข้าใจ และก็หาใช่ธรรมชาติของมหาชนคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนจนตามความคิดของอาริสโตเติล แต่ประเด็นอยู่ที่การรวมตัวกันของคนหมู่มาก ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเสนอดีมีคุณธรรมเพียงไร หากมารวมตัวกันเป็นจำนวนมากแล้ว โอกาสที่จะเกิดความสับสนวุ่นวายย่อมเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย จากความกริ่งเกรงในภัยอันตรายจากพฤติกรรม

⁵⁵ ไชยันต์ ไชยพร, เรื่องที่ 8.1.1 “ประชาธิปไตยโบราณ: การสิ้นสุดและรูปแบบการปกครองตนเอง (self-government) ในปลายยุคกลาง” ใน “เส้นทางประชาธิปไตย” ใน **แนวความคิดทางการเมืองและสังคม ตอนที่ 8.1** ประมวลสาระและแนวการศึกษาชุดวิชา หน่วยที่ 8 มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์.

รวมตัวของคนจำนวนมากนี้ เมดิสันจึงเรียกร้องให้จำกัดจำนวนของผู้แทนในสภาให้เหมาะสม ไม่มากเกินไป เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนและการทำอะไรตามอำเภอใจของมหาชน (to avoid the confusion and intemperance of a multitude) ทั้งที่คงมีต้องพูดถึงการมีสภาประชาชนที่ให้พลเมืองทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมในกำหนดกำหนดกิจการสาธารณะ โดยที่เมดิสันชี้แจงลงไปที่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยทางตรงโบราณอย่างเอเธนส์ เพราะเมดิสันเชื่อว่า “ในการประชุมใดๆก็ตาม และไม่ว่าองค์ประชุมจะประกอบไปด้วยผู้คนแบบใดก็ตาม ความทะยานอยาก (passion) ไม่เคยลดลงที่จะต่อสู้กับอำนาจของเหตุผล ถ้าพลเมืองเอเธนส์ทุกคนเป็นคนอย่างโสกราตีส กระนั้น ทุกองค์ประชุมของเอเธนส์ก็ยังคงจะเป็นฝูงชนที่ไร้ระเบียบอยู่ดีนั่นเอง (Had every Athenian citizen been a Socrates; every Athenian assembly would still have been a mob.)” ⁵⁶

จากการประเมนตรสนะความคิดที่มีต่อปัญหาเรื่องพฤติกรรมฝูงชนของนักคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า การใช้เหตุผลในการอธิบายปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของเทรซิดูจะขาดความชัดเจนและมีความขัดแย้งในตัวเอง เพราะเขาอธิบายว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับมนุษย์ในอารยธรรมขั้นที่สาม แต่กระนั้น ปัญหาความไร้เหตุผลของผู้คนที่ดำรงอยู่ตั้งแต่ในประชาธิปไตยพื้นฐานในเงื่อนไขอารยธรรมแรกเริ่มขั้นที่หนึ่งก็ยังคงอยู่ แต่สามารถแก้ไขป้องกันได้ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ และนวัตกรรมของการปกครองแบบตัวแทน และสิ่งที่น่าจะเป็นที่สุดในการนี้ก็คือ เทรซึน่าจะมีความคิดเห็นโน้มเอียงไปในทางเดียวกันกับเมดิสัน นั่นคือ การเล็งเห็นอันตรายจากการรวมตัวของคนหมู่มากไม่ว่าจะเป็นคนดีมีคุณธรรมมีการศึกษาหรือไม่ก็ตาม

นอกเหนือไปจากประเด็นเรื่องมหาชนแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเปรียบเทียบกับนักคิดทางการเมืองก่อนหน้านี้ก็คือ สาเหตุความแตกต่างของระบอบการเมือง เทรซิดูอธิบายสาเหตุของความแตกต่างของประชาธิปไตยทั้งสองรูปแบบว่าเกิดจากลักษณะที่แตกต่างทางอารมณ์จิตใจของคน โดยปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของผู้คนในยุคบรรพ

⁵⁶ “How Large Should the House of Representative Be ?” “Publius,” The Federalist LV (James Madison, Independent Journal (New York), February 13, 1788, in *The Debate on the Constitution: Federalist and Antifederalist Speeches, Articles, and Letters During the Struggle over Ratification Part Two: January to August 1788*, (New York: The Library of America: 1993), pp. 203-204. “Publius” เป็นนามปากกาของเมดิสันที่เขาใช้ในการเขียนบทความของเขาใน The Federalist Papers.

กาลนี้คือ อิทธิพลของสภาพดินฟ้าอากาศ (climate) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการกำหนดลักษณะอารมณ์จิตใจ (dispositions) ของมนุษย์ ⁵⁷

เทอร์ซีเชื่อว่า ประชาธิปไตยทั้งสองรูปแบบนี้เป็นรูปแบบการปกครองพื้นฐานทั่วไปที่พบเห็นได้ในสังคมมนุษย์ในยุคบรรพกาล ตั้งแต่ทวีปอเมริกาเหนือจนถึงแอฟริกาและหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก อาจจะเป็นประชาธิปไตยแบบพื้นฐานหรือแบบบริสุทธิ แล้วแต่เงื่อนไขสภาพแวดล้อม แต่ไม่ว่าที่ใดก็ตาม สังคมมนุษย์ในยุคบรรพกาลต่างอยู่ในวิถีของการจัดระเบียบดังกล่าวนี้อย่างสิ้น และประชาธิปไตยแบบพื้นฐานมักจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้นาน เพราะในที่สุดก็จะผันแปรไปเป็นประชาธิปไตยแบบบริสุทธิ อย่างไรก็ตาม เทอร์ซีเห็นว่า ประชาธิปไตยบรรพกาล ไม่ว่าจะรูปแบบใด ไม่สามารถมีอายุยืนนานได้ กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยบรรพกาลนี้คือ “ถือเป็นเพียงสังคมมนุษย์ขั้นแรกเริ่มเท่านั้น (the infant state of society)” แต่ก็ “เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับทุกชาติ (all nations) ในตอนก่อตัวแรกเริ่ม” ⁵⁸

เมื่อสังคมพัฒนาไปสู่สภาวะที่ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความใกล้ชิดและมีรูปแบบหลากหลายมากกว่าในแบบของความเป็นพลเมืองมากกว่าความเป็นเครือญาติ ประชาธิปไตยบรรพกาลนี้ก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อีกต่อไป เพราะ “ในไม่ช้าก็จะต้องลงเอยด้วยอนาธิปไตย ซึ่งนำมาซึ่งอภิชนาธิปไตยหรือทระวาชย์ ด้วยความจำเป็นที่จะได้มาซึ่งความสงบและความวางใจ” ⁵⁹ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ของเทอร์ซี จะทำให้นึกถึงความจำเป็นต้องมียุคค้ำจุนที่มีอำนาจสูงสุดในความคิดของทอมัส ฮอบส์ และประชาธิปไตยแบบบรรพกาลของเทอร์ซีก็ดูจะมีความคล้ายคลึงกับสภาวะธรรมชาติของฮอบส์ ซึ่งทำให้ในที่สุดแล้ว เราอาจจะพิจารณาได้ว่า รูปแบบการปกครองที่ต้องมีผู้ใช้อำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดของฮอบส์เป็นเพียงแต่ขั้นตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเท่านั้นเอง

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุดในย่อหน้าที่เพิ่งกล่าวไปนี้คือ ความเป็นนักคิดสมัยใหม่ (modern thinker) ขอเทอร์ซี จากการที่เขาเห็นว่า ประชาธิปไตยพื้นฐาน (simple democracy) หรือประชาธิปไตยทางตรงว่าเป็นประชาธิปไตยของหมู่คนป่า (hordes of savages) ที่ยังไม่พัฒนาก้าวหน้าในทางอารยธรรม แต่เพื่อการตีความที่เป็นธรรมต่อเทอร์ซี เราต้องไม่คิดว่าการที่เขาเสนอภาพเช่นนั้นคือการปฏิเสธหรือดูถูกดูแคลนประชาธิปไตยแบบพื้นฐานของฝูงคนป่าในยุคบรรพกาลเหล่านั้น เพราะเขาได้ออกตัวไว้แล้วว่า ประชาธิปไตยพื้นฐานเป็นรูปแบบการปกครองแรกเริ่มเท่าที่คนในยุคนั้นจะจินตนาการได้ ซึ่งเราต้องไม่ลืมนึกถึงทางญาณวิทยาและ

⁵⁷ ประเด็นดังกล่าวนี้ มองเตสกีเยอได้กล่าวไว้ก่อนแล้ว และถือว่าเขาเป็นนักคิดคนแรกที่กล่าวถึงอิทธิพลสภาวะแวดล้อม (climate) ที่มีต่อลักษณะนิสัยของมนุษย์ในที่ต่างๆ ดู

⁵⁸ Destitut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book VI, p. 47.

⁵⁹ Destitut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book III, p. 18.

ปรัชญาประวัติศาสตร์ของเขาที่กล่าวไว้ในตอนต้นๆ ที่เน้นว่าองค์ความรู้และศาสตร์ของมนุษย์นั้นต้องเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าผันแปรไปตามบริบทเส้นทางแห่งพัฒนาการประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แม้ว่าเขาจะไม่ได้ปฏิเสธหรือมองประชาธิปไตยพื้นฐานในแง่ลบ แต่แน่นอนว่า เขาย่อมไม่เห็นด้วยกับผู้ที่สรรเสริญยกย่องให้รูปแบบการปกครองแบบทางตรงโบราณว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีอันเป็นแม่แบบอุดมคติที่ต้องลอกเลียน เพราะนอกจากคำนิยามยกย่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องผิดยุคผิดสมัย (anachronism) แล้ว มันย่อมเป็นเรื่องแปลกประหลาดและตลกอย่างยิ่งที่จะเข้าใจว่าประชาธิปไตยบรรพกาลเป็นประชาธิปไตยของพลเมืองที่อารยะมีจิตใจและคุณธรรมทางการเมืองสูงส่งอย่างที่คุณคนจำนวนไม่น้อยเชื่อและเข้าใจ (eulogiums of pedantry)⁶⁰ เพราะมันเป็นเพียงการปกครองที่พื้นฐาน (simple) อย่างยิ่ง และเหมาะสมกับสมัยของมันเท่านั้น ไม่สามารถนำมาใช้ในบริบทที่อารยธรรมพัฒนาก้าวหน้าไปมากแล้วได้

นอกจากนี้ การอธิบายและวิเคราะห์ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานของเทรซีย์ยังมีความพิเศษแตกต่างจากที่ผ่านมาก่อนหน้าเขา เพราะในขณะที่นักคิดทางการเมืองโบราณอย่างเพลโต-อาริสโตเติลและผู้ทีสืบทอดในเวลาต่อมาเห็นว่า ข้อบกพร่องของประชาธิปไตยอยู่ที่การที่ “demos” อันได้แก่มหาชนคนส่วนใหญ่ที่ยากจนมีอำนาจทางการเมือง และใช้อำนาจทางการเมืองดังกล่าวไปอย่างเห็นแก่ตัวและโง่เขลา และด้วยเหตุนี้เองที่อาริสโตเติลจึงเสนอว่า รูปแบบการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของมหาชนจะเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีได้ก็ต่อเมื่อมหาชนคนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนยากจน แต่เป็นชนในระดับกลาง ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือคนส่วนใหญ่ในแบบที่ดีที่เขาเรียกว่า “polity” ส่วนรูปแบบที่ไม่ดีคือ “democracy” อาริสโตเติลและนักคิดในสกุลความคิดเดียวกับเขาล้วนแต่มีความเชื่อว่ามหาชนหรือคนส่วนใหญ่ที่ยากจน (demos) ย่อมมีลักษณะเหมือนกันหมดไม่ว่าในยุคใดสมัยใด นั่นคือ เห็นแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า มีความละโมภ ขาดความอดกลั้น และไร้วิสัยทัศน์⁶¹

แต่ลักษณะดังกล่าวของคนส่วนใหญ่ในความคิดของเทรซีย์นั้นเป็นลักษณะเฉพาะของคนป่า (savages) หรือคนที่อยู่ภายใต้บริบทของอารยธรรมที่ยังไม่เจริญ ลักษณะที่ *ไม่ดี* ดังกล่าวหาได้เป็นลักษณะที่เป็นธรรมชาติติดตัวถาวรไม่ แต่มันเป็นลักษณะเฉพาะของคนภายใต้บริบทหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ความคิดความเชื่อดังกล่าวของอาริสโตเติลและนักคิดในสกุลเดียวกันจึงเป็นเพียงลักษณะไม่ดีที่เราไปติดป้ายตายตัวให้กับคนกลุ่มหนึ่งๆ เท่านั้น ซึ่งถ้าเป็นคนที่ต่างเผ่าพันธุ์ ก็คงจัดได้ว่าเป็นทรศนะความคิดที่ยึดเอากลุ่มหรือเผ่าพันธุ์ของตนเป็นศูนย์กลาง ดังที่นักมานุษยวิทยาเรียกว่า “ethnocentrism” และเมื่อสังคมได้พัฒนาและอารยธรรมได้ขยายขยายก้าวหน้ามากขึ้น

⁶⁰ Destitut de Tracy, *A Commentary*, opcit., Book VI, p. 47.

⁶¹ ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว.

ลักษณะดังกล่าวก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเทรซีในฐานะนักคิดสมัยใหม่ก็มีความคิดเห็นเช่นนี้มาตั้งแต่ในศตวรรษที่สิบแปดแล้ว แต่ถ้าไม่ใช่เป็นประเด็นเรื่องเผ่าพันธุ์ แต่เน้นไปที่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมของคนบางกลุ่มในสังคม ทรรศนะดังกล่าวของเพลโตและอาริสโตเติลก็ถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์ทางชนชั้นที่สะท้อนหรือเป็นปฏิริยาของการต่อสู้และความขัดแย้งทางชนชั้นที่ชนชั้นสูงมีต่อชนชั้นล่างในสังคมกรีกโบราณ⁶²

ที่กล่าวไปแล้วนั้น เป็นความแตกต่างระหว่างทรรศนะที่มีต่อประชาธิปไตยโบราณของเทรซีและของอาริสโตเติล แต่สิ่งที่น่าสังเกตอย่างยิ่งก็คือ ส่วนที่เหมือนกัน ! นั่นคือ ทั้งอาริสโตเติลและเทรซีต่างเห็นตรงกันว่า ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานนั้นไม่สามารถมีอายุยืนยาวได้ และจะนำไปสู่สภาวะอนาธิปไตย และเปลี่ยนแปลงไปสู่อภิชนาธิปไตยหรือทระราชย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพียงแต่ประชาธิปไตยแบบพื้นฐานในความคิดของเทรซีจำต้องเดินไปสู่สภาวะดังกล่าวก็เพราะเงื่อนไขของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ประชาธิปไตยพื้นฐานไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมได้อีกต่อไป

แต่สำหรับอาริสโตเติล เงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญของการล่มสลายของระบอบประชาธิปไตยพื้นฐานเท่ากับเงื่อนไขของธรรมชาติมนุษย์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนส่วนใหญ่ที่ยากจน (demos) ที่เป็นเงื่อนไขทั่วไปในแทบทุกสังคมที่คนส่วนใหญ่มักจะยากจน และคนยากจนโดยทั่วไปแล้วเป็นคนส่วนใหญ่ มีสังคมเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่คนส่วนใหญ่ไม่ได้ยากจน

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เทรซีไม่เชื่อในเรื่องธรรมชาติมนุษย์อย่างที่อาริสโตเติลเชื่อ แต่เชื่อว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการอารยธรรมของสังคม ในขณะเดียวกัน อาริสโตเติลก็ไม่เชื่อในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความสำคัญถึงขนาดจะเปลี่ยนธรรมชาติมนุษย์ได้ และนี่น่าจะเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งแตกต่างกันระหว่างภูมิปัญญาความคิดทางการเมืองโบราณและภูมิปัญญาความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ด้วย

ก่อนที่จะจบตอนสองนี้ อยากจะให้สังเกตและพิจารณาให้ดีว่า แม้ว่าเทรซีและอาริสโตเติลจะเห็นตรงกันว่า จากประชาธิปไตยจะนำไปสู่อนาธิปไตย และบังเกิดการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยหรือทระราชย์เพื่อที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบและมีความพอใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งในสายตาของเทรซีเห็นว่าเป็นได้อีกขั้นหนึ่งของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อารยธรรม แต่สำหรับอาริสโตเติล ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเพลโต ย่อมเห็นว่า การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวนี้เป็นวงจรหรือวัฏจักรของรูปแบบการปกครองที่ไม่สมบูรณ์ (imperfect polity) ซึ่งเพลโตและอาริสโตเติลเชื่อ

⁶² ดู Ellen Meiksins Wood and Neal Wood, *Class Ideology and Ancient Political Theory: Socrates, Plato, and Aristotle in Social Context*, (Oxford: Basil Blackwell: 1978).

ว่า จากประชาธิปไตยจะนำไปสู่อนาธิปไตยและลงเอยด้วยทรราชย์เสียมากกว่า และถ้าเปลี่ยนไปเป็นอนาธิปไตยก็ถือว่าเป็นความสามารถในการย้อนศรความเสี่ยงกลับไปสู่สภาวะที่ดีมากกว่า จะเป็นการก้าวหน้าต่อไปตามความคิดของเทรซี ดังนั้น ประชาธิปไตยในความเข้าใจของอาริสโตเติลเป็นเพียงประชาธิปไตยพื้นฐานของเทรซี และประชาธิปไตยพื้นฐานของเทรซีก็คือ ประชาธิปไตยที่ตายตัวเป็นหนึ่งเดียวไม่มีแบบอื่นสำหรับอาริสโตเติล พุดง่าย ๆ ก็คือ สำหรับอาริสโตเติลแล้ว ประชาธิปไตยก็คือประชาธิปไตย ! ไม่มีที่เป็นแบบพื้นฐานหรือแบบก้าวหน้าที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของประชาธิปไตยตัวแทน! และตัวแทนมาจากการเลือกตั้งระบอบนั้นก็ไม่ใช่ ประชาธิปไตยแท้ๆ อีกต่อไป